

DOI: 10.55643/ser.2.56.2025.611

Олексій Квілінський

д.е.н., професор, Лондонська
академія наук і бізнесу, Лондон,
Великобританія;
ORCID: [0000-0001-6318-4001](https://orcid.org/0000-0001-6318-4001)

Ірина Вахович

д.е.н., професор, ректор, Луцький
національний технічний університет,
Луцьк, Україна;
e-mail: irina.vaxovitch@lntu.edu.ua
ORCID: [0000-0003-4912-5798](https://orcid.org/0000-0003-4912-5798)
(Corresponding author)

СЕМАНТИКА ІННОВАЦІЙ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ: АНАЛІЗ УЯВЛЕНЬ, СТАВЛЕНЬ І МОДЕЛЕЙ УПРОВАДЖЕННЯ

АНОТАЦІЯ

У статті здійснено комплексний аналіз уявлень викладачів і студентської молоді щодо освітніх інновацій, які запроваджують в умовах трансформації національної системи освіти. Установлено, що сприйняття інновацій детермінується широким спектром соціально-психологічних, концептуально-методологічних і системних чинників, які в сукупності, формують несприятливий інноваційний клімат у вітчизняному освітньому середовищі.

Виділено ключові бар'єри впровадження інновацій, серед яких: системна нестабільність, ресурсна недостатність, управлінський хаос, дефіцит стратегічного бачення, низький рівень інформування учасників освітнього процесу, відсутність мотиваційної готовності до змін і переважання інструментального підходу до нововведень. Окреслено змістові характеристики позитивного та негативного образу інновацій у свідомості студентів і викладачів, які істотно впливають на динаміку інноваційного процесу. Позитивне ставлення, як доведено, базується на уявленнях про доцільність, безпечність, сучасність, прозорість і демократичність інновацій, водночас негативне – формується в умовах непрогнозованості, авторитаризму, недостатнього ресурсного забезпечення та сприйняття інновацій як зовнішньо нав'язаних.

Запропоновано модель п'ятиетапного технологічного впровадження інновацій, що включає: інформування, залучення, зворотний зв'язок, подолання спротиву та оцінку результатів. Обґрунтовано доцільність використання системи інформаційно-комунікаційних, психотехнологічних та інтервенційних методів як засобу формування позитивного образу інновацій, активізації участі в інноваційних процесах і забезпечення їх ефективної реалізації.

Результати дослідження мають значення для розробки стратегій управління інноваціями в освітньому середовищі, зокрема в контексті формування мотиваційної готовності до змін і зміцнення інноваційного потенціалу системи освіти України.

Ключові слова: освітні інновації, інноваційний процес, психологічна готовність, мотивація, рефлексивне управління, інформаційно-комунікаційні технології, образ інновації, студентська молодь, управління змінами

JEL Класифікація: I20, I28, O31

ВСТУП

З утвердженням курсу на європейську інтеграцію Україна послідовно реалізує обраний вектор розвитку, водночас формуючи свій імідж як держави, орієнтованої на інноваційне оновлення. Це зумовило активізацію трансформаційних процесів у різних царинах суспільного життя, включно з освітнім простором. Особливу увагу приділяють системі вищої освіти, яка в контексті приєднання до Болонського процесу стала об'єктом глибоких реформ, спрямованих на імплементацію європейських освітніх стандартів.

Водночас результати емпіричних спостережень і спеціалізованих досліджень засвідчили, що впровадження Болонських засад у національний освітній контекст ві-

Received: 18/03/2025

Accepted: 26/06/2025

Published: 30/06/2025

© Copyright
2025 by the author(s)

This is an Open Access article
distributed under the terms of the
[Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

дбувається повільніше та складніше, ніж передбачали. Попри здійснені на нормативному, організаційному та інституційному рівнях заходи, досі спостерігається суперечливе сприйняття цих змін і серед представників академічної спільноти, і в суспільстві загалом.

Наявність об'єктивних і суб'єктивних бар'єрів, зокрема відсутність єдності в оцінці ефективності реформ, істотно ускладнює процес трансформації. Це створює потужні демотиваційні чинники, які не лише гальмують інтеграцію національної системи вищої освіти в європейський освітній простір, але й актуалізують питання щодо її інноваційної спроможності та конкурентоспроможності в нових умовах глобалізованого академічного середовища.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Аналіз сучасного наукового дискурсу свідчить про зростання уваги дослідників до проблематики інноваційного розвитку в освітній сфері, особливо в умовах трансформації освітніх систем у країнах, що інтегруються до європейського простору. Україна, перебуваючи в активному процесі реформування освіти відповідно до вимог Болонського процесу, стикається з низкою й концептуальних, і прикладних викликів, що обумовлює актуальність глибокого міждисциплінарного аналізу.

Значний внесок у розуміння сприйняття освітніх нововведень зробили Іванченко С. М. та Щотка О. П. (2011), які на основі емпіричних досліджень студентської молоді дійшли висновку про суперечливий характер ставлення до реформ. Автори виокремлюють фактори, що впливають на рівень готовності до сприйняття змін, серед яких провідне місце посідають інерційність мислення, недостатнє інформування та слабка інтеграція нововведень у національні традиції освіти.

Схожі проблеми порушує моніторингове дослідження Інституту соціології НАН України (2008), у якому зазначено, що громадська думка щодо нововведень в освітній галузі є фрагментарною та часто критично налаштованою. Відсутність єдиного бачення інноваційного розвитку серед освітян, управлінців і студентів посилює структурну невідповідність і спричиняє низький рівень довіри до реформ.

Теоретико-методологічну основу для аналізу інновацій в освіті становлять праці В. Є. Лепського (2010), який пропонує концепт рефлексивно-активного середовища як ключову умову ефективного інноваційного розвитку. Ця концепція наголошує на необхідності створення динамічних освітніх середовищ, здатних до саморегуляції, критичного мислення й адаптації до змін. У свою чергу, Найдьонов М. І. (2008) конкретизує цю ідею через модель рефлексивного управління, яка передбачає гнучке керування освітніми процесами з урахуванням соціокультурних особливостей.

Психологічний вимір інновацій розкриває у своїй роботі Плющ А. Н. (2011), який досліджує інформаційний вплив на ментальні структури особистості, акцентуючи на тому, що впровадження інновацій потребує не лише зміни форм навчання, а й переосмислення ціннісних орієнтацій суб'єктів освіти. Аналогічно, Фролов П. Д. (2010) підкреслює необхідність формування позитивного образу інновацій як засобу подолання протидії змінам.

Borodiyenko та ін. (2021) досліджують публічно-приватне партнерство (ППП) в освіті як інституційний механізм, що здатний активізувати розвиток регіональних ринків праці через інтеграцію бізнесу у формування змісту навчання. Автори виокремлюють типи партнерства, зокрема інфраструктурні, аутсорсингові та науково-інноваційні моделі, що мають практичне значення для дуальної освіти в Україні. Аналіз закордонного досвіду підкреслює необхідність чіткого розподілу ролей між суб'єктами освітнього процесу та державної підтримки таких ініціатив.

У роботі Matyukhina та ін. (2021) акцент зроблено на фінансово-правовому забезпеченні як передумові ефективного функціонування вищої освіти. Через економетричний аналіз автори демонструють взаємозв'язок між обсягами державного фінансування та науковою активністю закладів. Важливим семантичним внеском цієї роботи є бачення фінансування не лише як кількісного ресурсу, а й як регуляторного інструмента, що задає вектор розвитку освітнього середовища.

Тему цифровізації освіти детально розглянуто в дослідженні Rahmanov та ін. (2024), яке має міждисциплінарний характер і поєднує бібліометричний, наукометричний і трендовий аналізи. Автори визначають основні семантичні поля цифрової трансформації — дистанційне навчання, VR, AI, «університет 4.0» — і простежують, як ці категорії формують нову парадигму освіти. Цифровізація виявляється не лише технологічним процесом, а й культурною зміною в освітньому середовищі.

Соціальний аспект інновацій представлений у роботі Sysoieva та ін. (2021), де освітнє середовище аналізують як простір соціального новаторства. Автори пропонують інституціалізовані моделі — інноваційні центри, освітні хаби,

грантові платформи, що функціонують на перетині освіти, бізнесу й громади. Таке бачення інновацій підкреслює їхню роль як драйвера економічного розвитку й формує уявлення про освіту як соціально відповідальну сферу.

Зарубіжний досвід, представлений у класичній праці Е. Роджерса (1995), пропонує універсальні закономірності поширення інновацій, які зберігають актуальність у різних соціокультурних контекстах. Особливо цінними є його спостереження щодо категорій прийняття інновацій і ролі комунікації в процесі їх упровадження.

Попри значну кількість досліджень, у науковому полі зберігається низка недостатньо розкритих аспектів. Зокрема, не до кінця проаналізованими залишаються механізми подолання когнітивного дисонансу серед учасників освітнього процесу, методи підвищення мотиваційної готовності до змін, а також ефективні моделі управління освітніми інноваціями в умовах посттоталітарної ментальності. Також бракує досліджень, які б інтегрували емпіричні дані з практичними рекомендаціями для розробки адаптивних стратегій упровадження інновацій в освіту на різних рівнях — від локального до загальнонаціонального.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою цього дослідження є здійснення аналізу чинників, що обумовлюють сповільнення впровадження освітніх інновацій в Україні, а також визначення потенційних шляхів подолання пов'язаних із цим проблемних аспектів.

У межах реалізації мети дослідження — виявлення чинників гальмування впровадження освітніх інновацій і пошуку шляхів їх оптимізації — було сформульовано завдання, перелічені нижче.

1. Проаналізувати уявлення викладачів і студентів про освітні інновації та їхнє ставлення до освітніх інновацій, що запроваджуються у вітчизняному освітньому середовищі, з метою виявлення їхнього впливу на успішність інноваційного процесу.
2. Визначити ключові соціально-психологічні, методологічні та системні чинники, що зумовлюють сповільнення впровадження інновацій у галузі освіти в Україні.
3. Обґрунтувати ефективні моделі управління образом інновацій через застосування інформаційно-комунікаційних і психотехнологічних підходів, спрямованих на формування позитивного ставлення до інновацій серед основних учасників освітнього процесу.

МЕТОДИ

З метою всебічного аналізу чинників, що зумовлюють сповільнення процесів упровадження освітніх інновацій в Україні, а також для виявлення потенційних шляхів оптимізації відповідних трансформацій у дослідженні був застосований комплекс методів, що взаємно доповнюють одне одного.

1. *Теоретичний аналіз* — використано для вивчення наукової літератури з тем інноваційної діяльності в освіті, вітчизняного та зарубіжного досвіду впровадження інновацій, аналізу нормативно-правової бази та стратегічних документів у галузі освіти. Метод дозволив сформулювати концептуальну основу дослідження та окреслити коло основних проблемних питань.
2. *Контент-аналіз* — застосований для аналізу публікацій у наукових журналах, звітів моніторингових досліджень і відкритих джерел (аналітичних звітів, статистичних матеріалів), що стосуються процесу впровадження освітніх інновацій. Це дозволило виокремити найбільш поширені оцінки, тенденції та підходи до реалізації інновацій у вітчизняному контексті.
3. *Метод експертного опитування* — передбачав залучення фахівців у галузях педагогіки, освітнього управління та психології для збирання думок щодо чинників, що гальмують реформування, та можливих стратегій їх подолання. Метод забезпечив глибше розуміння практичних бар'єрів і суб'єктивного ставлення до інновацій у професійній спільноті.
4. *Соціологічне опитування (анкетування)* — використане для збирання емпіричних даних серед викладачів, студентів та управлінців освітньої галузі з метою виявлення рівня обізнаності, мотивації, ставлення до нововведень та оцінки ефективності наявних освітніх інновацій.

5. *Порівняльно-аналітичний метод* – дозволив зіставити український досвід упровадження освітніх інновацій із відповідними процесами в країнах Європейського Союзу, виявити й спільні тенденції, і специфіку національного контексту.
6. *Метод системного аналізу* – застосований для узагальнення отриманих результатів, формування цілісного уявлення про динаміку інноваційних процесів у галузі освіти та розробки оптимізаційних пропозицій.

Комплексне використання зазначених методів дозволяє забезпечити високий рівень наукової достовірності дослідження та зробити обґрунтовані висновки щодо можливих напрямів оптимізації впровадження освітніх інновацій в Україні.

РЕЗУЛЬТАТИ

Загострення кризових явищ у системі вищої освіти України впродовж останніх років стимулювало активізацію наукового пошуку, спрямованого на вивчення чинників та особливостей упровадження освітніх інновацій. Емпірична база охоплювала провідні заклади вищої освіти, зокрема Львівський національний університет імені Івана Франка, Волинський національний університет імені Лесі Українки та низку університетів м. Києва, включно з Київським університетом імені Бориса Грінченка.

Отримані емпіричні дані свідчать про те, що більшість викладачів і студентів інтуїтивно вловлюють загальну ідею освітніх інновацій як оновлення освітнього процесу через упровадження нових підходів, інструментів і змістових компонентів. Респонденти пов'язують поняття «інновація» переважно з новими законодавчими нормами, методичними засобами, педагогічними технологіями, а також змінами в навчальному змісті (запровадження нових дисциплін, модульних структур тощо).

Водночас, зафіксовано значний рівень непослідовності та фрагментарності в розумінні цілей і змісту освітніх інновацій. Виявлено наявність хибних уявлень про природу інновацій, що свідчить про обмежене розуміння самих механізмів трансформації освіти. Зокрема, до інноваційної діяльності респонденти часто відносять суто організаційні або процедурні зміни, такі як подовження терміну заочного навчання, дострокове складання іспитів, проходження виробничої практики чи навіть безкоштовне навчання. У багатьох випадках домінує емоційно-оцінювальне, а не аналітичне ставлення до інновацій, що вказує на потребу глибшого методологічного й просвітницького супроводу інноваційних процесів у галузі освіти.

Серед небагатьох освітніх інновацій, що одержали чітке розпізнавання респондентів як зміни суспільного масштабу, Болонська реформа посідає особливе місце поряд із зовнішнім незалежним оцінюванням і процесом цифровізації освіти. Однак навіть у цьому випадку зафіксовано фрагментарність і суперечливість у сприйнятті: переважна частина студентів і викладачів інтерпретує Болонський процес лише через окремі, вирвані з цілісного контексту компоненти, такі як кредитно-модульна система, рейтингове оцінювання, накопичення балів, тестовий контроль, самостійна робота студентів, дворівнева підготовка фахівців тощо.

Особливо показовим є те, що навіть серед студентів-магістрантів, які прослуховують спеціальний курс із Болонської системи, бракує системного розуміння її ідеології, цілей і принципів. У кращому разі обізнаність зводиться до використання загальних штампів, як-от: «інтеграція в європейський освітній простір», «демократизація освіти», «перехід на європейські стандарти», що не супроводжується глибоким осмисленням суті процесів.

Ставлення студентства до окремих елементів Болонської моделі, таких як кредитно-модульна система чи тестовий контроль, здебільшого скептичне або негативне. Так, лише третина респондентів висловлює підтримку кредитно-модульного підходу, а більшість не вважає його ефективним у підвищенні якості освіти або навіть сприймає як чинник її зниження. Схожа ситуація й щодо тестування: його оцінюють як ненадійний механізм об'єктивного оцінювання знань і як джерело психологічного стресу.

Варто підкреслити ще одну тривожну тенденцію: негативне ставлення до реформи зберігається незалежно від тривалості перебування студентів у системі вищої освіти, що свідчить про відсутність ефекту «звикання» або «поступового прийняття». Крім того, і студенти, і викладачі демонструють вищий рівень оцінки успішності реформ у країні загалом, ніж у межах власного університетського середовища. Рівень обізнаності щодо стратегічних орієнтирів, методологічних засад і довгострокових переваг Болонського процесу залишається стабільно низьким серед усіх категорій учасників освітнього процесу.

Таке становище дозволяє констатувати, що навіть за умов тривалого впровадження Болонської системи академічна спільнота досі не сприймає її як інтегрований і доцільний інструмент модернізації освіти. Вона радше асоціюється із зовнішнім тиском або бюрократичною необхідністю, ніж із ресурсом якісних змін.

Водночас серед інших освітніх інновацій, що краще ідентифікуються учасниками освітнього процесу, варто відзначити процес комп'ютеризації навчального середовища та впровадження інтерактивних технологій. Зокрема, наявність у навчальних аудиторіях сучасного програмного забезпечення, мультимедійного обладнання та смартдошок респонденти сприймають як позитивний крок у напрямі модернізації освітнього простору, хоча й у цьому випадку рівень розуміння суті педагогічних інновацій залишається обмеженим переважно технологічними аспектами. Узагальнений підхід до виявлених тенденцій особливості сприйняття інновацій в освіті представлено в Таблиці 1.

Таблиця 1. Виявлені особливості сприйняття освітніх інновацій.

Категорія	Результати дослідження
Найбільш розпізнавані інновації	- Болонська реформа. - ЗНО. - Комп'ютеризація навчального процесу.
Сприйняття Болонської реформи	- Визначається через окремі елементи (кредитно-модульна система, тести, рейтинги, самостійна робота). - Немає цілісного розуміння.
Рівень поінформованості про реформу	- Низький навіть серед магістрантів. - Знання зведені до загальних штампів («євроінтеграція», «демократизація» тощо).
Ставлення до окремих компонентів	- Переважно негативне: - кредитно-модульна система – підтримує лише третина; - тестовий контроль – сумніви щодо об'єктивності.
Реакція на дворівневу підготовку	Близько половини респондентів незадоволені системою бакалаврат / магістратура.
Динаміка ставлення	Негативне ставлення зберігається незалежно від курсу навчання або тривалості впровадження.
Ставлення до впровадження у ЗВО	Оптимістичніше оцінюють реформу в масштабах країни, ніж у власному університеті.
Інші визнані інновації	- Комп'ютеризація аудиторій. - Упровадження інтерактивних методів навчання (смартдошки, нове ПЗ тощо).
Характер сприйняття інновацій загалом	Емоційно-оцінювальний, із переважанням ставлення до технологічного аспекту, а не педагогічної сутності.

Попри активну популяризацію освітніх інновацій, значна частина викладачів і студентів українських закладів вищої освіти демонструє обмежену готовність до їх упровадження. Польові дослідження вказують на наявність низки системних труднощів, що суттєво стримують інноваційні трансформації у вітчизняному освітньому просторі.

Перш за все, респонденти відзначають технічну й технологічну неготовність і з боку власної професійної компетентності, і з боку інфраструктури закладів вищої освіти. Сучасні цифрові інструменти й технології здебільшого сприймають як допоміжний технічний ресурс, функціональне доповнення до традиційного навчального процесу. Такий інструментальний підхід суттєво знижує потенціал інновацій, зводячи їхню роль до засобу інтенсифікації та оптимізації існуючих практик без глибинної переорієнтації змісту й мети освітньої діяльності.

Важливою проблемою є те, що в умовах декларативного впровадження інновацій зміни найчастіше ініціюють адміністративно, без достатнього залучення основних учасників освітнього процесу. Це зумовлює слабку внутрішню мотивацію до змін, що, згідно з теорією дифузії інновацій Е. Роджерса, обмежує ефективність реформування лише залученням так званих «природних новаторів» (2,5–4%) і частини респондентів, для яких нововведення є єдиною доступною альтернативою (10–20%). Усі інші учасники демонструють стійкість до змін, обумовлену прихильністю до звичних форм діяльності та недовірою до нового.

Результати дослідження також виявили дефіцити, що є критичними для успішного впровадження інновацій у галузі вищої освіти (Рис. 1):

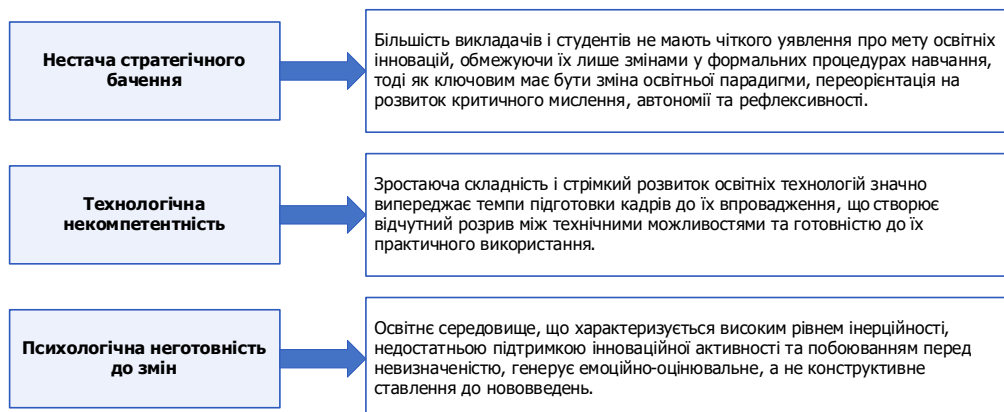

Рис. 1. Критичні параметри для успішного впровадження інновацій у галузі вищої освіти.

Нестача стратегічного бачення – більшість викладачів і студентів не мають чіткого уявлення про мету освітніх інновацій, обмежуючи їх лише змінами у формальних процедурах навчання, водночас ключовими мають бути зміна освітньої парадигми, переорієнтація на розвиток критичного мислення, автономії та рефлексивності.

Технологічна некомпетентність – зростання складності й стрімкий розвиток освітніх технологій значно випереджають темпи підготовки кадрів до їх впровадження, що створює відчутний розрив між технічними можливостями та готовністю до їх практичного використання.

Психологічна неготовність до змін – освітнє середовище, що характеризується високим рівнем інерційності, недостатньою підтримкою інноваційної активності та побоюванням перед невизначеністю, генерує емоційно-оцінювальне, а не конструктивне ставлення до нововведень.

У результаті аналізу виявлено, що бар'єри впровадження освітніх інновацій мають багаторівневу природу. Умовно їх можна класифікувати за трьома основними групами.

Системні (метарівневі) бар'єри, пов'язані із загальними соціально-політичними, соціокультурними умовами функціонування освіти, а також із хронічною нестачею ресурсів – фінансових, організаційних, кадрових.

Концептуально-методологічні бар'єри, зумовлені слабким рефлексивним аналізом освітніх трансформацій, недостатньою розробленістю адаптивних моделей управління змінами, відсутністю дієвих механізмів впровадження інновацій у повсякденну педагогічну практику.

Соціально-психологічні бар'єри, що включають міжособистісні конфлікти, професійне вигорання, відчуття невизначеності, комунікативні проблеми в середовищі учасників освітнього процесу.

У процесі аналізу системних чинників, що гальмують впровадження освітніх інновацій в Україні, виявлено низку взаємопов'язаних негативних феноменів. Вони охоплюють і соціально-політичні та економічні аспекти, і організаційно-управлінські суперечності, що впливають на всі рівні освітньої системи. Унаслідок їхньої дії інноваційна діяльність втрачає стратегічний фокус, а самі нововведення – реальний вплив на якість освіти. Узагальнені результати системного аналізу подано в Таблиці 2.

Таблиця 2. Системні чинники, що ускладнюють впровадження освітніх інновацій, та їхні наслідки.

Системний феномен	Ключові прояви	Негативні наслідки
Системна нестабільність	- Турбулентність у суспільстві та освіті. - Когнітивний дисонанс і фрустрація викладачів. - Балансування між традицією та інновацією. - Виконання суперечливих директив під гаслами гуманізації.	- Уникання реального впровадження інновацій. - Невизначеність стратегічних орієнтирів. - Формальне виконання реформ без усвідомленого залучення.
Стабільна недостатність ресурсів	- Брак фінансування (зарплати, технічна база). - Недостатня інформованість щодо цілей інновацій. - Відсутність кадрів, здатних до інноваційної діяльності. - Обмежений практичний досвід участі в інноваціях.	- Зниження мотивації до новацій. - Нездатність використовувати доступні ресурси. - Нерівність доступу до технологій та інноваційного досвіду.
Організаційно-управлінський хаос	- Розрив між ініціаторами інновацій і виконавцями. - Незлагода дій на різних рівнях управління. «Технологічний клінч»: розбалансування інструментів і цілей.	- Погіршення координації інноваційної політики. - Витрачання ресурсів без належного ефекту. - Поширення формалізму в управлінні освітніми змінами.

Із Таблиці 2 можна зробити висновок, що загальними наслідками проявів негативних феноменів, що гальмують упровадження освітніх інновацій в Україні, є низька ефективність інноваційних технологій; «обернені результати» реформ: формальне зростання якості освіти супроводжується втратою потенціалу системи; «витік мізків» та кадрова деградація.

Інноваційні процеси в галузі освіти нерозривно пов'язані не лише з організаційними та системними умовами, а й зі складною мережею соціально-психологічних чинників, які істотно впливають на сприйняття та ефективність запровадження нововведень. У цьому контексті визначальне значення має взаємодія соціокультурних, міжособистісних і особистісних психологічних детермінант, що формують індивідуальну та колективну реакцію учасників освітнього середовища на зміни.

У процесі впровадження інновацій спостерігається низка типових помилок, яких припускаються й окремі суб'єкти, й освітні колективи:

- *помилки непоінформованості* – недостатнє розуміння змісту, мети й логіки інновацій, що зумовлює спотворене уявлення про них;
- *помилки низької ініціативи* – пасивність у залученні до інноваційних процесів через відсутність внутрішньої мотивації або досвіду;
- *помилки мотивації* – невідповідність між особистими інтересами учасників та очікуваними результатами інновації;
- *помилки психологічної неготовності* – страх перед змінами, переважання стабільності над розвитком;
- *опір змінам* – несвідоме або свідоме відторгнення нововведень як захисна реакція на невизначеність або втрату контролю.

Усі перелічені фактори можуть мати критичний вплив на динаміку інноваційних змін. Неготовність до прийняття нововведень або навіть їх відторгнення з боку основних адресатів – студентів, викладачів, освітніх адміністраторів – значно знижують потенціал навіть тих ініціатив, які об'єктивно мають високу суспільну цінність. За таких умов примусове або адміністративно ініційоване впровадження реформ часто призводить до небажаних наслідків, включно з ефектами, протилежними первинним очікуванням. Це формує підстави для твердження про зниження загального інноваційного потенціалу суспільства та його обмежену здатність до адаптації в умовах глобальної конкуренції та динамічних змін.

Одним із ключових бар'єрів є асиметрія в інформуванні: ініціатори інновацій зазвичай мають чітке бачення їхньої мети, адресати ж залишаються переважно необізнаними або спираються на фрагментарні, емоційно забарвлені уявлення, сформовані під впливом випадкових джерел. Це викликає розрив між очікуваннями та реальністю, що ще більше ускладнює процес прийняття інновацій.

У зв'язку з цим, актуальними видаються завдання психотехнологічного супроводу інновацій, спрямованого на оптимізацію ставлення до них.

1. *Формування первинного позитивного іміджу інновації* – створення сприятливого емоційного фону на етапі ознайомлення з нововведенням.
2. *Корекція наявних уявлень* – реконструкція образу інновації у свідомості адресатів, заснована на достовірній і повній інформації.
3. *Управління уявленням про інновацію* – застосування психологічних технологій для зміни ставлення до інновації в напрямі її прийняття та інтеграції в професійну діяльність.

Отож, подолання соціально-психологічних бар'єрів вимагає не лише інформаційної підтримки, а й глибокої роботи з установками, очікуваннями та емоційним тлом учасників освітнього процесу. Це має стати органічною частиною загальної стратегії інноваційної політики в освіті.

Успішне впровадження освітніх інновацій неможливе без цілеспрямованого управління їх сприйняттям із боку адресатів. Це управління включає й когнітивну, й емоційну складову образу інновації. Розуміння, прийняття та участь у впровадженні інновацій забезпечуються через системне застосування психолого-педагогічних технологій, що впливають на знання, ставлення, рефлексії й поведінку учасників освітнього процесу. Структуру таких технологій представлено в Таблиці 3.

Таблиця 3. Напрями психотехнологічного управління образом освітніх інновацій.

Напрямок управління	Сутність впливу	Застосовувані технології / інструменти
Управління знаннями й мотивацією	Забезпечення поінформованості, формування мотиваційної готовності до сприйняття та впровадження інновацій	- Інформаційно-комунікаційні технології. - Технологія збагачення громадської думки.
Управління рефлексіями	Формування усвідомленого ставлення до інновацій, розвиток критичного мислення та колективного осмислення	- Технології рефлексивного управління. - Зворотний зв'язок. - Підтримка професійного співтовариства.
Управління поведінкою	Стимулювання активної участі в інноваційних процесах через включення до соціальних практик	- Інтервенційні технології. - Технології соціального залучення («знизу»). - Нетворкінг (конструювання соціальних мереж). «Фонові» технології.
Управління ставленням	Вплив на емоційно-чуттєве сприйняття інновації; перехід від позиції опору до позиції навчання й співпраці	- Активні та інтерактивні методики. - Афективні технології впливу. - Створення позитивного емоційного клімату.

У межах проведеного дослідження за допомогою методики семантичного диференціалу та подальшого математико-статистичного аналізу було реконструйовано смисловий простір уявлень студентської молоді про освітні інновації. Результати дозволили виявити низку ключових смислових векторів, на основі яких формується позитивне або негативне ставлення до інноваційних змін.

Конструкція позитивного образу інновацій у свідомості респондентів базується на таких семантичних орієнтирах:

- *ресурсно-організаційна забезпеченість* – сприйняття інновації як такої, що має реальні можливості для реалізації;
- *соціальна доцільність* – оцінка інновації як актуального та необхідного для суспільства явища;
- *безпека й гуманність* – уявлення про інновацію як «екологічну» й таку, що не несе загрози ані особистості, ані системі в цілому;
- *особистісна значущість* – усвідомлення індивідуальної вигоди, зацікавленість у практичному результаті;
- *прозорість і передбачуваність* – чітке розуміння логіки, механізмів і наслідків інновації, що знижує рівень тривожності;
- *сучасність і відповідність міжнародним стандартам* – підвищення довіри до інновації як до компонента глобального освітнього процесу;
- *демократичний характер* – відсутність примусу, вільний вибір участі, гуманістичне спрямування змін.

Натомість негативне сприйняття інновацій характеризується іншим смисловим контекстом, який включає:

- *авторитарність і примусовість* – сприйняття інновації як нав'язаної ззовні, такої, що обмежує свободу дій і вибору;
- *непередбачуваність* – асоціюється з ризиками, викликає тривогу та психологічний спротив;
- *незрозумілість і закритість* – брак прозорості призводить до когнітивного дисонансу, знижує бажання залучатися до змін;
- *інертність і неактуальність* – сумніви в сучасності та реалістичності інновацій знижують рівень їх підтримки;
- *відсутність соціального підґрунтя* – сприйняття інновації як такої, що не враховує потреб суспільства;
- *обмеженість ресурсів і слабка організація* – недовіра до спроможності інновації реалізувати заявлені цілі;
- *чужорідність і технократизм* – уявлення про інновацію як про механічне копіювання іноземного досвіду, що не відповідає національному контекстові.

Отож, ставлення до інновацій у студентському середовищі є багатовимірним і детермінується комплексом когнітивних, емоційних і культурних чинників, що мають бути враховані в практиці управління інноваційними процесами в галузі освіти.

Аналіз сучасних досліджень у царині інноваційного менеджменту та освітньої психології свідчить про наявність певної логіки в технологічному просуванні інновацій, яка охоплює п'ять послідовних етапів. Кожен із них має свою стратегічну мету, набір інструментів та емпіричні критерії ефективності. Ці етапи забезпечують цілісний цикл – від

презентації інновації до її інтеграції в освітнє середовище та оцінки результатів. Узагальнена модель подана в Таблиці 4.

Таблиця 4. Основні етапи впровадження освітніх інновацій.				
Етап	Зміст дій	Мета	Основні інструменти	Критерій ефективності
1. Поширення інформації	Публічна презентація інновації, її цілей та очікуваних результатів	Формування обізнаності, створення спільного інформаційного поля	Медіакампанії, соціальна реклама, піар, ток-шоу	Рівень поінформованості цільових аудиторій
2. Залучення до участі	Активне включення аудиторії в інноваційний процес через комунікаційні та рефлексивні практики	Розвиток колективної рефлексії, формування зацікавленості	Семінари, диспути, тренінги, фокус-групи	Практична участь у заходах, інтенсивність залучення
3. Зворотний зв'язок і корекція	Установлення двосторонньої комунікації між ініціаторами, виконавцями та адресатами інновації	Моніторинг ставлення, адаптація стратегії	Опитування, аудити, моніторингові дослідження	Рівень керованості інноваційного процесу
4. Подолання спротиву	Усунення бар'єрів, зміна негативних установок, демонстрація підтримки інновації	Зменшення опору, формування позитивного ставлення	Технології зміни ставлення, соціальна підтримка	Зростання підтримки інновації, позитивна динаміка образу
5. Оцінка результатів	Аналіз досягнутих результатів на різних рівнях (авторів, адресатів, суспільства)	Комплексне оцінювання ефективності	Експертна оцінка, громадські обговорення, порівняльний аналіз	Сумарна оцінка ефективності за всіма залученими рівнями

Таблиця 4 демонструє системний підхід до реалізації інноваційної політики в освіті, ураховуючи й когнітивно-емоційний рівень сприйняття інновацій, і соціально-комунікативні аспекти їх упровадження. Такий підхід є критично важливим для досягнення реального, а не декларативного ефекту інноваційного оновлення системи освіти.

Комплексне й послідовне застосування окреслених технологічних інструментів є необхідною умовою для формування сприятливого ставлення до освітніх і суспільних інновацій, конструювання позитивного образу інновацій у свідомості цільових аудиторій і забезпечення ефективного управління їх сприйняттям та реалізацією.

ДИСКУСІЯ

Результати нашого дослідження підтверджують ключові висновки Фролова (2010), який стверджує, що освітні інновації часто сприймають як декларативні зміни, не підтримувані глибоким емоційно-ціннісним залученням. Подібно до наших даних, у його роботах наголошено, що інноваційна активність значною мірою стримується низькою мотивацією та браком оптимізму серед педагогічних і студентських груп, що створює фундамент для ефекту «формального впровадження без реальної підтримки».

Роботи Лепського (2010) та Найдьонова (2008) зосереджені на концепції рефлексивно-активних середовищ як умов, що сприяють інноваційному розвитку. Наша семантична модель підтверджує: позитивний образ інновації, заснований на доцільності, прозорості та відчутті особистої значущості, відповідає логіці рефлексивно-активного підходу. Наш внесок полягає в розширенні цих концепцій: ми ідентифікували 7 параметрів позитивного та негативного образу, що дозволяє деталізувати, як саме ці середовища можуть формувати ставлення учасників освітнього процесу.

Порівняльне вивчення з українським кейсом Болонської реформи (Kovtun & Stick, 2009) також демонструє схожі висновки: вузьке розуміння інновацій (через ресурси, громадську думку, страх змін); загальнодержавну імплементацію й недостатнє залучення локальних суб'єктів – фактори, що знижують успішність упровадження. Наша модель п'ятиетапного циклу – інформаційне просування, залучення, зворотний зв'язок, подолання спротиву, оцінювання – створює механізм інтеграції цих виявлених бар'єрів у чітку стратегію дій.

Крім того, дослідження Mriia (2024–2025) продемонструвало роль цифрових платформ у формуванні позитивного інноваційного мікроклімату через персоналізацію, відчуття причетності та безпечність. Це узгоджується з нашими параметрами позитивного образу: один із прикладів застосування інформаційно-промоційних та рефлексивних технологій, що підвищують довіру й мотивацію користувачів.

Наше дослідження доповнює сучасну наукову дискусію, показуючи, що ефективне управління інноваціями в освіті потребує не лише технічних рішень, а насамперед когнітивно-емоційної трансформації через орієнтацію на зміст, ефективну комунікацію та чіткий зворотний зв'язок. На відміну від попередніх досліджень, які наголошували переважно на структурному або організаційному аспекті інновацій, ми пропонуємо інтеграційний підхід, який охоплює

весь цикл реалізації інновацій — від мотивації до оцінювання результатів. Це відкриває новий простір для практичного експерименту й у педагогічній, і в адміністративній царинах освіти.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз сучасного стану освітнього середовища в Україні засвідчує, що системна нестабільність, соціально-економічна турбулентність, дефіцит ресурсів та управлінська дезінтеграція формують несприятливе середовище для ефективного впровадження інновацій. Умови, за яких освітні трансформації відбуваються без належної інституційної підтримки, координації та чіткого стратегічного бачення, знижують загальний інноваційний потенціал системи освіти та обмежують можливості її якісного оновлення. Інновації реалізують в умовах невизначеності, що перетворює їх на формальні, декларовані зміни, позбавлені практичної ефективності.
2. Серед основних чинників, що гальмують інноваційні процеси, можна виокремити три взаємопов'язані групи:
 - *системні чинники:* хронічна соціально-економічна нестабільність, нестача матеріальних, кадрових і технологічних ресурсів, а також управлінський хаос і відсутність скоординованих дій на всіх рівнях системи освіти;
 - *концептуально-методологічні чинники:* низький рівень стратегічного мислення та рефлексивного аналізу щодо цілей і завдань інновацій; відсутність узгодженої концепції освітнього розвитку, що відповідає викликам сучасного суспільства; неузгодженість між декларативними установками й практикою впровадження;
 - *соціально-психологічні чинники:* недостатня поінформованість учасників освітнього процесу щодо суті інновацій, відсутність мотиваційної готовності до змін, психологічний опір нововведенням як форма захисту від невизначеності, низький рівень ініціативності, слабка залученість до процесів трансформації.

Сприйняття інновацій студентами, викладачами та іншими учасниками освітнього процесу значною мірою зумовлене тим, якими саме уявленнями наповнений образ інновації. Позитивне ставлення до освітніх інновацій формується за наявності таких ключових змістових уявлень: їхня суспільна значущість, актуальність і доцільність; належне ресурсне забезпечення та практична реалізованість; соціальна безпечність, гуманність і «екологічність»; прозорість і передбачуваність нововведень; відповідність сучасним тенденціям і міжнародним стандартам; особиста зацікавленість і відчуття причетності до інноваційного процесу; демократичність і відсутність примусу.

Формування таких уявлень потребує активного залучення інформаційно-комунікаційних, психолого-педагогічних та інтервенційних технологій. Їх застосування має бути спрямоване на створення позитивного іміджу інновацій, підвищення їхнього авторитету в свідомості цільових аудиторій і зниження рівня опору трансформаційним процесам.

Складність і багатовекторність проблеми впровадження освітніх інновацій в Україні вимагає подальших досліджень, зосередження на практичних шляхах подолання інституційних бар'єрів і формування ефективної інноваційної культури в галузі освіти.

ДОДАТКОВА ІНФОРМАЦІЯ

ВНЕСОК АВТОРІВ

Внесок авторів є рівноцінним.

ФІНАНСУВАННЯ

Автори не отримували фінансування для цього рукопису.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

- Borodiyenko, O., Nychkalo, N., Malykhina, Y., Kuz, O., & Korotkov, D. (2021). Public-private partnership in education as a prerequisite for the growth of regional labor markets: analysis of foreign experience. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(36), 408–420. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i36.228031>
- Coker, H., & Mercieca, D. (2023). Digital technology for inclusive education: reflecting on the role of teachers. In S. Weuffen et al. *Inclusion, Equity, Diversity, and Social Justice in Education*, 1, 233–243. http://dx.doi.org/10.1007/978-981-19-5008-7_16
- Dimitrova, M., Krastev, A., Zahariev, R., Vrochidou, E., Bazinas, C., Yaneva, T., & Blagoeva-Hazarbassanova, E. (2023). Robotic technology for inclusive education: a cyber-physical system approach to Pedagogical Rehabilitation. *CompSysTech '20: Proceedings of the 21st International Conference on Computer Systems and Technologies. IFMBE Proceedings*, 293–299. <http://dx.doi.org/10.1145/3407982.3408019>
- Frolov, P. D. (2012). Obraz suspilnoi innovatsii: u poshukakh universalnykh smyslovnykh vymiriv. *Problemy politychnoi psykholohii ta yii rol u stanovlenni hromadianyna Ukrainskoi derzhavy*, 13, 97–107. http://nbuv.gov.ua/UJRN/pppr_2012_13_13
- Ivanchenko, S.M., & Shchotka, O.P. (2011). Stavlennia studentiv do novovveden u osviti u konteksti Bolonskoho protsesu. *Naukovi zapysky Nizhynskoho derzhavnoho universytetu im. M.V.Hoholia. Seriya: Psykholoho-pedahohichni nauky*, 2, 47–51.
- Kovtun, O., & Stick, S. (2009). Ukraine and the Bologna Process: A case study of the impact of the Bologna Process on Ukrainian state institutions. *Higher Education in Europe*, 34(1), 91–103. <https://doi.org/10.1080/03797720902747066>
<https://www.tandfonline.com/+9openurl.ebsco.com/+9researchgate.net/+9>
- Kruhlyi stil «Obraz suspilnykh ta osvitnikh innovatsii yak skladova pozytyvnoho imidzhu Ukrainy». (n.d.). http://www.ispp.org.ua/podiy_31.htm
- Lepskiy, V.Ie. (2010). Refleksyvo-aktyvni seredovyscha innovatsiinoho rozvytku. Kharkiv: Innova-Tsent.
- Luchinskaya, D., & Ovchynnikova, O. (2011). The Bologna Process policy implementation in Russia and Ukraine: Similarities and differences. *European Educational Research Journal*, 10(1), 21–33. <http://dx.doi.org/10.2304/eej.2011.10.1.21>
- Matyukhina, N., Borysenko, I., Malakhova, A., & Sikun, A. (2021). Financial and legal ensures effective development for higher education in Ukraine. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 1(32), 482–493. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v1i32.200757>
- Mriia Education Research Group. (2025, April 25). *Digital Platforms in Education: Building Inclusive and Adaptive Innovation Climates*. Internal Report. Kyiv: Center for Educational Research. <https://iea.gov.ua/en/mriya-postosvita-vidbulasya-golovna-edtech-podiya-roku-vid-mon-i-minczifri-8-kvitnya-2025/>
- Naidonov, M. I. (2008). Formuvannia systemy refleksyvnogo upravlinnia v orhanizatsiakh. Kyiv: Milenium. <http://dx.doi.org/10.59416/XJG18994>
- Petrunko, O. V. (2014). Educational innovations in Ukraine: problems of implementations and possibilities for improvement. *Educological discourse*, 1(5), 194–207. <https://od.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/80/99>
- Plushch, A.N. (2011). Informatsiyni vplyv na mentalni struktury subiekta. *Sotsialna psykholohii*, 1, 134–144.
- Rahmanov, F., Neymatova, L., Hashimova, A., & Aghazada, T. (2024). Quantitative appraisal and scientometric exploration into the digitization of education. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 2(55), 588–606. <https://doi.org/10.55643/fcaptp.2.55.2024.4385>
- Rogers, E. M. (1995). Diffusion of innovations. New York: The Free Press. <https://scispace.com/papers/diffusion-of-innovations-fourth-edition-41b64zvzy>
- Shaw, M. A., Chapman, D. W., & Rumyantseva, N. L. (2013). Organizational culture in the adoption of the Bologna Process: A study of academic staff at a Ukrainian university. *Studies in Higher Education*, 38(7), 989–1003. <https://doi.org/10.1080/03075079.2011.614336>
link.springer.com/+1academia.edu/+1
- Stavytska, I. V., Shalova, N. S., & Korbut, O. H. (2024). The role of information technologies in modern scientific research and publication. *Innovative development of modern science and education: proceedings of the International scientific and practical conference / International Humanitarian Research Center (Zhytomyr, 2024, June 11)*. *Research Europe*, 66–68. <https://researcheurope.org/wp-content/uploads/2024/06/re-11.06.2024.pdf>
- Sysoieva, I., Poznyakovska, N., Balaziuk, O., Miklukha, O., Akimova, L., & Pohrishchuk, B. (2021). Social innovations in the educational space as a driver of economic development of modern society. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*, 3(38), 538–548. <https://doi.org/10.18371/fcaptp.v3i38.237486>
- Kaburlasos, V.G., & Vrochidou, E. (2019). Social robots for pedagogical rehabilitation: trends and novel modeling principles. In *Cyber-Physical Systems for Social Applications. IGI Global*, 1–21. <http://doi.org/10.4018/978-1-52257879-6.ch001>

Aleksy Kwilinski, Iryna Vakhovych

THE SEMANTICS OF INNOVATIONS IN THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT: ANALYSIS OF PERCEPTIONS, ATTITUDES, AND IMPLEMENTATION MODELS

The article presents a comprehensive analysis of university faculty and students' perceptions of educational innovations implemented within the context of national education system transformation. It has been established that the perception of innovations is influenced by a broad range of socio-psychological, conceptual-methodological, and systemic factors which together form an unfavourable innovation climate in Ukrainian educational environments.

Key barriers to innovation implementation are identified, including systemic instability, resource deficits, managerial disintegration, lack of strategic vision, low awareness among educational participants, insufficient motivational readiness for change, and a dominant instrumental approach to innovations. The article describes the semantic structures of both positive and negative perceptions of innovation, which significantly affect the dynamics of innovation processes. Positive attitudes are shown to be based on perceptions of appropriateness, safety, modernity, transparency, and the democratic nature of innovations, while negative attitudes emerge in conditions of unpredictability, authoritarianism, inadequate resource support, and the perception of innovations as externally imposed.

A five-step technological model of innovation implementation is proposed, including awareness-raising, involvement, feedback and adjustment, resistance management, and outcome evaluation. The use of integrated information, psychotechnological, and interventional methods is substantiated as an effective strategy for shaping a positive image of innovations, activating participation in innovation processes, and ensuring their successful realization.

The findings are significant for the development of innovation management strategies in educational settings, particularly in terms of fostering motivational readiness for change and enhancing the overall innovative capacity of Ukraine's educational system.

Keywords: educational innovations, innovation process, psychological readiness, motivation, reflexive management, information and communication technologies, perception of innovation, university students, change management

JEL Classification: I20, I28, O31